

PIŚMIENICTWO

Ceynowa-Giełdon M. 1976. *Ostnice sekcji „Pennatae” w Polsce*. Rozprawy UMK, Toruń.

Ceynowa-Giełdon M. 1993. *Stipa joannis*. Celak. – ostnica Jana. W: *Polska czerwona księga roślin* (red. Zarzycki K., Kaźmierczakowa R.). Inst. Bot. PAN i Inst. Ochr. Przyr. PAN, Kraków.

Dziubałtowski S. 1925. *Les associations steppiques sur le plateau de la Petite Pologne et leurs successions*. Acta Soc. Bot. Pol. 3, 2: 164–195.

Górska-Zajączkowska M., Jańczyk J., Węglarski K. 1989. *Ostnica Jana (Stipa joannis Cel.) rzadki i zagrożony gatunek flory Polski*. Wiad. Bot. 33, 3. Biuletyn Ogrodów Botanicznych, Muzeów i Zbiorów 6: 95–110.

Medwecka-Kornaś A. 1959. *Roślinność rezerwatu „Skorocice” koło Buska*. Ochr. Przyr. 26: 172–260.

Pełka A. 1995. *Ostra Góra na Garbie Pińczowskim – teren zasługujący na ochronę*. Chronmy Przyr. Ojcz. 51, 5: 47–52.

Rostafiński J. 1872. *Florae Polonicae Prodrromus*. Verh. Zool.-Bot. Ges. 22: 81–202.

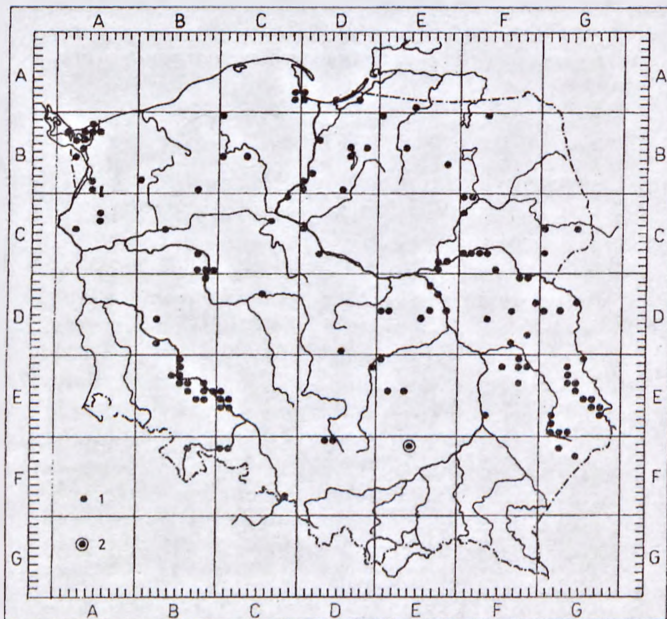
Stanowisko turówki wonnej *Hierochloë odorata* (L.) P. Beauv. w Szanieckim Parku Krajobrazowym

Rodzaj turówka (żubrówka) *Hierochloë* R. Br. obejmuje około 30 gatunków rosnących w strefie klimatu umiarkowanego na obu półkulach (Fałkowski 1982). W Polsce występują jedynie dwa: luźnokępkowa turówka leśna *Hierochloë australis* oraz, wytwarzająca długie podziemne rozłogi, turówka wonna *H. odorata*. Oba gatunki charakteryzują się szerokimi i krótkimi blaszkami liściowymi oraz 3-kwiatowymi, mieniącymi się złociście kłoskami, które składają się na luźną, owalną w zarysie wiechę o pogiętych gałązkach. Zasadnicze różnice zaznaczają się w budowie kłosek: turówka wonna ma os pod kłosem nagą lub słabo owłosioną, plewy ostrokończyste, plewki brzegiem silnie orzęsione, ale w przeciwieństwie do *Hierochloë australis* – plewki dolne kwiatów męskich bezostne lub też z krótką i nieskręconą ością drugiego kwiatu.

Hierochloë odorata to średnio wysoka trawa trwała, rozwijająca się wczesną wiosną. W okresie od maja do czerwca zwraca uwagę połyskliwymi kwiatostanami, a potem, po wysypaniu nasion, dość szybko zasycha i w tym stanie znacznie trudniej ją zidentyfikować. Rośnie przede wszystkim na mokrych łąkach z rzędu *Molinietalia*, a także w słonecznych zaroślach oraz na suchych, piaszczystych pagórkach. Jest znaną rośliną użytkową (przemysł spirytusowy!), znajduje również pewne zastosowanie w fitoterapii. Ziele turówki zawiera kumarynę (0,5–0,7% w suchej masie liści), która swą budową

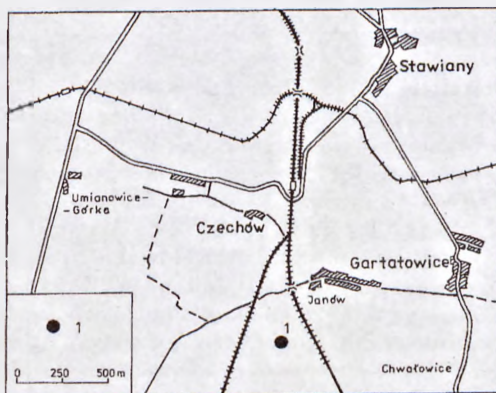
chemiczną i właściwościami nieco przypomina kurarę – działa depresyjnie na ośrodkowy układ nerwowy, a ponadto hamuje wzrost niektórych szczepów bakterii. Kumaryna w dużych dawkach jest toksyczna i dlatego w niektórych krajach stosowanie turówki jako surowca zielarskiego jest zabronione. *Hierochloë odorata* należy do gatunków podlegających całkowitej ochronie prawnej, dlatego na potrzeby przemysłu spirytusowego prowadzone są jej uprawy bądź półuprawy; te ostatnie polegają na podsiewaniu rośliny na siedliskach naturalnych.

Turówka wonna jest gatunkiem stepowo-tundrowym, zaliczanym do podelementu cyrkumpolarnego. Rośnie w strefie borealnej i umiarkowanej Eurazji i Ameryki Północnej (Meusel i in. 1965). Jeśli zaś chodzi o jej rozmieszczenie pionowe – w Alpach występuje do wysokości 1500 m n.p.m., a w Ameryce Północnej, w Kolorado, nawet do 3500 m n.p.m. W Polsce uznawana jest za gatunek rzadki, a nawet zagrożony. Rośnie jedynie na rozproszonych stanowiskach, głównie na niżu, najliczniej na Nizinie Śląskiej, w zachodniej Wielkopolsce, na Mazowszu i Lubelszczyźnie (ryc. 1). Stanowisko

Ryc. 1. Rozmieszczenie turówki wonnej w Polsce (wg Zajęc A., Zajęc M. red. 1997): 1 – stanowiska wg „Atlasu rozmieszczenia roślin naczyniowych chronionych w Polsce”, 2 – stanowisko w Chwałowicach. – Distribution of *Hierochloë odorata* in Poland (Zajęc A., Zajęc M. eds 1997): 1 – sites after „Distribution atlas of vascular plants protected in Poland”, 2 – site in Chwałowice

turówki na Ponidziu, odnalezione podczas prac terenowych przy waloryzacji przyrodniczej Szanieckiego Parku Krajobrazowego, warto jest odnotowania jako jedno z niewielu na południu kraju. Zlokalizowane jest w kompleksie łąk chwałowickich, które należą do jednych z rozleglejszych na terenie parku – ciągną się pasem szerokości 1 km i długości około 2 km na NW od miejscowości Chwałowice (ryc. 2). Pocięte siecią szerokich i jednocześnie dość płytkich rowów melioracyjnych, są systematycznie koszone, a po części wypasane przez bydło (głównie w pobliżu wsi). Obecność miocenijskich gipsów w podłożu sprawia, że rosną tu dwa gatunki subhalofilne, które w innych częściach Polski uchodzą za rzadkości florystyczne, jak: sesleria błotna *Sesleria uliginosa*, komonicznik skrzydlatostrąkowy *Tetragonolobus maritimus* ssp. *siliquosus*, turzyce – Hosta *Carex hostiana* i odległokłosa *C. distans* czy oczeret Tabernemontana *Schoenoplectus tabernaemontani*. Fragment tych łąk, o powierzchni około 15 ha, przewidziany jest do objęcia ochroną w formie rezerwatu przyrody (Łuszczynski i Łuszczynska 1995).

Ryc. 2. Lokalizacja stanowiska turówki wonnej (1) na terenie Szanieckiego Parku Krajobrazowego. – Location of *Hierochloë odorata* site (1) in the Szaniecki Landscape Park

Turówka wonna rośnie na przesuszonym torfowisku niskim, otoczonym wilgotnymi i świeżymi łąkami. Tworzy niewielką, liczącą kilkanaście osobników populację, skupioną na powierzchni poniżej 1 ara. Płat, w którym występuje, jest niejednolity i ma wyraźnie przejściowy charakter. Obecność m.in.: fiołka błotnego *Viola palustris*, bobrka trójlistkowego *Menyanthes trifoliata*, siedmiopalcznika błotnego *Comarum palustre* oraz turzyc – siwej *Carex canescens* i pospolitej *C. nigra* wskazuje na powinowactwo z kwaśnymi mlakami niskoturzycowymi z klasy *Scheuchzerio-Caricetea fuscae*, natomiast obfite występowanie wiązówki błotnej *Filipendula ulmaria*, tojeści pospolitej

Lysimachia vulgaris, groszku błotnego *Lathyrus palustris* i rdestu wężownika *Polygonum bistorta* – z mokrymi łąkami rzędu *Molinietalia*. Pewien udział w składzie florystycznym mają również gatunki bagienne: okazała, o kępowym pokroju, turzyca prosovata *Carex paniculata*, turzyca błotna *C. acutiformis* oraz tojeść bukietowa *Lysimachia thyrsoflora*. Ta niejednorodność florystyczna jest najprawdopodobniej następstwem osuszenia torfowiska niskiego, które przekształciło się w wilgotną łąkę. Miejsce to, charakteryzujące się wysokimi walorami przyrodniczymi ze względu na nagromadzenie tu gatunków higrofilnych, coraz rzadziej spotykanych w naszej florze, zasługuje na ochronę. W przypadku tego rodzaju siedlisk sprowadza się ona do utrzymania właściwych stosunków wodnych oraz powstrzymania sukcesji leśnej bądź przez usuwanie podrostu drzew i krzewów, bądź przez sporadyczne koszenie.

Joanna Korzeniak

PIŚMIENNICTWO

- Falkowski M. (red.) 1982. *Trawy polskie*. PWRiL, Warszawa.
- Łuszczynski J., Łuszczynska B. 1995. *Szaniecki Park Krajobrazowy*. Informator krajoznawczo-przyrodniczy, Wyd. AUE, Kielce.
- Matuszkiewicz W. 1982. *Przewodnik do oznaczania zbiorowisk roślinnych Polski*. PWN, Warszawa.
- Meusel H., Jäger E., Weinert E. 1965. *Vergleichende Chorologie der Zentraleuropäischen Flora*. Bd. 1. Veb Gustav Fischer Verlag, Jena.
- Mirek Z., Piękoś-Mirkowa H., Zajac A., Zajac M. 1995. *Vascular plants of Poland – a checklist*. Polish Botanical Studies. Guidebook, ser. 15, W. Szafer Institute of Botany of Polish Academy of Sciences, Kraków.
- Ożarowski A. 1960. *Farmakodynamika surowców roślinnych*. WPLiS, Warszawa.
- Zajac A., Zajac M. (red.) 1997. *Atlas rozmieszczenia roślin naczyniowych chronionych w Polsce*. Nakładem Pracowni Chorologii Komputerowej Inst. Bot. UJ, Kraków.
- Waloryzacja przyrodnicza Szanieckiego Parku Krajobrazowego 1997*. Oprac. zbior.: Zajac T. (red.), Kalemba A., Kaźmierczakowa A., Korzeniak J., Król W., Kurzyński J., Mielnicka B., Perzanowska J., Pilipowicz W., Solarz W., Urban J., Zajac K. Inst. Ochr. Przyr. PAN, maszynopis w ZSiNPK, Pińczów.